

dowodzą, że starożytni, dla dopełnienia tych istotnych warunków, nie szczędzili starań i nie zrażali się olbrzymią pracą.

Płyta. 57. Płyta, tém osobném imieniem zowiemy pospolicie kamień, bądźto z poszczepiania bryły grubey, bądź z warst płytkich wzięty, zgoła nieokrzesany, albo tylko z gruba młotem odziobany. Płyta, starannie w grana ociosana i przywieziona do iednostayney wysokości, używa się zamiast ciosu, w budowlach mniejszey mocy i dokładności wymagających; do robot cale pospolitych, bierze się w tym stanie, w iakim się z ziemi dostaje, to iest w postaci dzikiego kamienia.

Większa część postrzeżeń zrobionych na kamieniach ciosowych, stosuje się do płyty.

Lawa, bazalt, kamienie polowe, używane bywają zamiast płyty: i lubo w ogólności nie tak łatwo z sobą stosować się daią iak płyta; z zaprawą iednak wapienną dobry mur stanowią.

R O Z D Z I A Ł II.

K A M I E N I E S Z T U C Z N E.

58. Przyrodzenie tworzy kamienie z rozmaitych metalów i wody, która zdaie się bydź więzem istotnym, i iedną z naydzielniejszych przyczyn ich mocy, spoienia i kształtu. Sledząc i naśladowiąc działania natury, przemysł dochodzi sposobów składania kamieni sztucznych, w których liczą

bie, iako celnieysze, kładziemy cegłę i zaprawę wapienną, tudzież roztwór gipsowy.

C E G Ł A.

39. Cegła iest pewnym gatunkiem kamienia sztucznego, wyrobionego z gliny; którą pierwéy guiotą dopóty, aż się w ciasto mastkie nieprzemieni.

Cegły początkowe były to, śnać niezgrabnie sformowane bryły, wyschłe w powietrzu i stwardniałe na słońcu. Czas i doświadczenie nauczyły późniey odbiać ie w formach, a dla uczynienia ich mocniejszemi przymieszowano do gliny słomy kraianey, piasku, a nawet drobnych muszli; naostaték, poddając surową cegłę, działaniu mocnego ognia, potrafiono iey nadadź kamienną twardość.

40. Użycie cegły surowey do budowania znane było Cegła surowa. w nayodlegleyszey starożytności, i dotychczas trwa w kraich gorących, gdzie w samém powietrzu wysychając, nabywa znaczney twardości.

Witruwiusz powiada, iako Grecy i Rzymianie starożytni, wiele budowali z cegły surowey, i przepisuie sposób iey robienia: naylepszą otrzymywano z gliny białey lub czerwoney z piaskiem zmieszaney. Robić cegły wiosną, albo w iesieni radzi: bo w tych obudwu porach roku wysychają iednostaynie i powoli. Robione wśrząd lata schną po wierzchu nader prędko, dla tego też pękają się, gdy wewnątrz utaiona wilgoć przez stężałą skorupę wydobywać się poczmie. Był zwyczaj i prawo w Utyce, nie prędzey używać cegły surowey, aż we dwa lata po iey zrobieniu.

Cegła surowa w klimatach umiarkowanych rzadko jest dziś używana, i to tylko na budowlę mało znaczącą, i tam, gdzie jest opał zbyt drogi.

Sposób budowania z bitych ziemi podobny jest sposobowi z cegły surowej, ale daleko prostszy i oszczędniejszy.

W stronach południowej Francji, z dobrym skutkiem statecznie jest używany: stawia tam *ziemiolite (en pisé)* mieszkania, stodoły i w ogólności wszelkie budowle rolnicze; lecz w północnych częściach tego kraju, już nie udało się tak dobrze. U nas, na Podolu i Ukrainie mógłby się udać i upowszechnić: bo do tego sposobu budowania powodować tam może, bardziej niż gdzie indziej, niedostatek drzewa, niebo łagodne i ziemia żdatna.

Robota ścian z ziemi bitych, ani zbyt tłustej, ani też chudej, potrzebuje ziemi; najlepszą będzie gliniasta ze żwirem pomieszana, a w ogólności każda rodzajna, nie nader wiele próchnicy mająca. Jak się używa, i jaki do tej roboty potrzebny jest przybór, to później opiszemy (116).

Cegła wypalona.

41. Cegła wypalona zowie się taką, która będąc wystawiona na działanie mocnego ognia, nabyła w nim kamiennej twardości.

Zabytki budowli Rzymskich świadczą, że starożytni Rzymianie cegły palonej w wielkiej używali obfitości. Cegły Rzymskie pospolite były dwoiakie: trójkątne i kwadratowe.

Cegła trójkątna używaną była na odzież ścian, wewnątrz gruzem na zaprawie wapiennej nadzianych. Nasze terazniejsze cegły różnią się od Rzymskich kształtem i wielkością: są pospolicie równoległocienne, mają długość podwój-

nią szerokości, a szerokość dwa razy większą od grubości; małe są od 8 do 9 cali długie; wielkie, miewaia od 11 do 15 cali długości, a od 1 cala i 18 linii, do 2 cali i 12 linii grubości.

Prawie wszędy naydziemy pokłady gliny zdatney do robienia cegły, w przypadku iednak, gdyby ta nie miała przyzwoitego stopnia mastkości; tedy przez kilkakrotne przydawanie piasku, albo gliny garncarskiey, niezdatną nawet przyprowadzić można do stanu umiarkowaney wiązkości.

Aby łatwiej można było, przysposobić glinę do robienia cegieł: potrzeba, wydobywszy ją z ziemi w październiku, albo listopadzie; zostawić rozrzuconą, na miejscu odkrytém, przez całą zimę; a dopiero na wiosnę brać do roboty. Mrozy i słoty zimowe, uczynią glinę bardziey wiązką i sposobnieyszą do rychłego wymieszania. Troskliwie także należy glinę oczyszczać z kamyków, siarczyków żelaza i wszelkich w niey obcych gróźłów: bo z tych iedne, iako margiel, po wypaleniu w wilgotném miejscu gasząc się, cegłę rozsadzaia; drugie, wśród ognia, ułatwiaiać topienie się piasku na szkło, cegłę koszlawia.

Staranne i kilkakrotne wymieszanie gliny, przyczynia gęstości, a zatém mocy wyrabianey z niey cegle. Z doświadczenia wiemy; że stosunek gęstości dwóch cegieł surowych, iedney, z części gliny mieszaney troskliwie, drugiey, przygotowaney sposobem zwyczajnym, jest iak między liczbami 86 i 82. Obie te cegły suszone razem w powietrzu, a potem wypalone w iednym i tymże samym stopniu ognia, straciły każda po pięć uncyy ciężaru, a pierwsza ważyła cztery

uncye więcey, niż druga. Kruszone potém tak, że szrodek kaźdey leżał na ostrzu żelazném, a ciężar był przyłożony do iednego końca, tak się znalazły: cegła z gliny dobrze wymieszanej, pękła pod ciężarem 65 funtów, kiedy druga zwyczajna, nie mogła znieść więcey nad 35 funtów; co na iedno wychodzi, iak gdyby pierwsza 130 funtami, a druga 70 pośrodku obciążone były. Tu widzimy potwierdzające się prawo oporu kamieni, pod ciężarem kruszących się (36 1°).

Można tedy udoskonalić cegłę, nadając iey większą gęstość, póki jest surową, przez ugniatanie pod ciężarem, albo też w machinach do robienia cegły wymyślonych.

Ilość wody do zarobienia gliny potrzebna, zależy od przyrodzenia tej ostatniej, i tylko przez doświadczenia, w każdym szczególnym przypadku, może być oznaczoną. Ogólnie mówiąc, niepowinna przechodzić połowy objętości gliny, to jest: pół stopy sześcienney na takąż stopę gliny.

Przyzwoite wypalenie cegły przyczynia się znacznie do powiększenia iey mocy.

Działanie to odbywa się używając drzewa, węgla ziemnych, albo torfu. Każdy z tych odmiennych rodzajów opału, wymaga pieców osobney budowy.

Piece do wypalania cegły drzewem, albo są zasklepione, albo otwarte z wierzchu; są do tego wielkie albo małe, to jest: sto tysięcy albo tylko dwadzieścia pięć tysięcy cegieł, na ieden ładunek biorące. W Belgium, w Szwecyi i w Rosseyi zamiast budowania pieców raz na zawsze, budują się one, i sklepią w nich pieczury na ogniska, z cegieł

surowych; tak, że cegły i do zbudowania, i do nałożenia pieca użyte, wypalaia się społem.

Iakkolwiek będą zbudowane piece, cegły w nich układają się zawsze rębem na dłuższym boku i tak, żeby rząd pierwszy w poprzek na otwory z ogniska idące przypadał; rząd drugi krzyżuje się z pierwszym, a między cegłami bydz muszą odstępy dla ciągu powietrza i krążenia ognia. Wierzch naładowanego pieca, gdy ten nie jest sklepiony, pokrywa się warstą gliny na cztery cale grubą, i w niej zostawia się kilka otworów, aby przykrywaiąc je, podług potrzeby, można było moc i natężenie ognia miarkować. W piecach zaś sklepionych, te otwory raz na zawsze są uczynione.

Do kierowania ogniem potrzeba tu pewney wprawy. Zrazu podniecisz ogień umiarkowany, i taki utrzymywaić będziesz przez iedną dobę. Potēm podsycisz go i taki silniejszy przez półtorey doby utrzymasz. Naostatek po pierwszych 60 godzinach, natężysz go i doprowadzisz do naywyższego stopnia, w którym utrzymuy go iak można nayiednostayniey, aż do zupełnego wypalenia cegły. Niepotrzeba się kwapić z wypróżnieniem pieca, aż zupełnie w nim nie ostygnie cegła; gdyż inaczey może się stać kruchą.

Przez rozniecenie od razu mocnego ognia, można naylepszą, całkiem zepsuć cegłę, czyli, iak mówią, można ją *sparzyć*. Cegła sparzona szczepi się w płatki i kruszy.

Kiedy zamiast drzewa używa się za opał węgiel ziemny, w tedy budowa i ładunek pieca dzieie się razem, na miejscu otwartém zewsząd. Na tle do tego przysposobioném rozpostrzesz warstę węgla ziemnych, i tę przykryiesz trzema lub

czterema warstami cegły; po tych znowu warsta węgla pýdzie, i tak daley naprzemian, nim nagromadzisz stos do dzieściu łokci wysoki.

Tam, gdzie się za opał używa torfu, piece budują z cegły surowey, pod obszernemi szopami. Opał kładzie się z dołu w pieczurę, która zabiera cały spód pieca.

Iakikolwiek będzie skład pieca i rodzaj opału, nigdy cała massa cegieł niemoże bydź przeięta ogniem iednostayney mocy; stąd też koniecznie cegły z iednego pieca wychodzące różney są dobroci, i podług tey użyte bydź mają do roboty, do której iaka nayzdatnieyszą będzie.

Cegła dobrze wypalona dzwięczy, chciwie połyka wodę, a w niey zanurzona nigdy się nie rozptynie; z zaprawą wapienną zrasta się silnie, i bez szkody wytrzymuie wszelkie zmiany w powietrzu.

Cegła pływająca.

42. Rzec tę zakończymy wzmianką o osobliwey cegle, którą dla wielkley lekkości, nazwano *cegłą pływającą*: iakoż rzeczywiście unosi się powierzechu wody.

Domyślają się niektórzy, iakoby starożytni znali iuż ten gatunek cegły, a z pewnością twierdzą, że ią wyrabiano w średnich wiekach; ale gdy materyał, z którego się wyrabiać może, trudny iest do nalezienia i w miarę potrzeby nieobfity; więc ona dziś przedmiotem samey tylko ciekawości będzie. Włoski naturalista Fabroni, doświadczał robić cegły pływające ze szczególney istoty ziemney, która się zowie mąką kopalną (*agaricus mineralis*), ziemia ta dosyć obficie znayduie się w Toskanii: składa się na stuczęściach:

z Krzemionki . . .	55.
Magnezyi	15.
Glinki	12.
Wapna	5.
Żelaza	1.
Wody ze stratą .	14.
	<hr/> 100.

Skropiona wodą, wypuszcza z siebie lekki obłoczek biały; nie burzy się z kwasami; nie topnieje, by w nayeźszym ogniu, traci w nim tylko ósmą część ciężaru swego, bez widocznego zmniejszenia objętości.

Ponieważ ta istota przez się jest sypką i niewiązką, dla nadania tedy przyzwoitey maskości, przymieszał do niej Fabroni trzecią część gliny. Dodatek ten ziemi cięższej od wody, nie odiał przecię, z mieszaniny wyrobionym cegłóm, własności pływania po wodzie. Imaią się one i mocno przystaia do zaprawy i gipsu; ani mróz, ani upał nayeźszy nie odmienia ich zgoła.

Jedna z tych cegieł 7 cali długa, $4\frac{1}{4}$ szeroka, 1 cal i 8 linii gruba; ważyła tylko $4\frac{1}{4}$ uncyi; kiedy cegła zwyczajna tokańska, tychże samych wymiarów, ważyła 5 funtów 6 i $\frac{3}{4}$ uncyi.

Wielka lekkość tej cegły, i nietopnienie się w nayeźszym stopniu temperatury; uczyniłyby ją nayprzydatniejszą do budowy pieców dla natężenia ognia sporządzanych, i tych, które na okrętowych pokładach buduią; możnaby z niej bezpiecznie stawiać składy do przechowywania rzeczy palnych: olejów, wódki, smoły i t. d.

P. Faujas znalazł we Francyi w departamencie Ardegii istotę podobną do tej, z której Fabroni robił cegły pływające, a powtarzając z nią doświadczenia naturalisty włoskiego, też same, otrzymał wypadki.

Nakoniec chcąc dać niewątpliwy przykład wielkiej użyteczności takiej cegły do budowania na okrętach, kazał z niej na starym statku, wysklepić skrzynię, którą napętnwszy prochem strzelniczym obłożył ciałami palnemi i statek zapalił. Statek spłonął po wodę i zanurzył się, a ładunek prochu w skrzyni zamknięty nie mógł wystrzelić.

Oprócz cegły wiele jeszcze innych wyrobków z gliny paloney naydujemy pomiędzy pierwiastkami budowli, iako: to: posadzkę, dachówkę i garnki śród murów użyte; zalety ich lub wady są prawie też same co cegły.

ZAPRAWA WAPIENNA.

43. Zaprawą wapienną nazywamy związek powstający z wapna budowlanego, wody i piasku, albo zamiast piasku, rodzimey i sztuczney pucolany; iest to więc sól za przyczyną wody, z kilku niedokwasów powstała.

Zaprawa będąc kamieniem sztucznym, iest oraz więzem spaiającym inne kamienie. Istotne więc te zalety mieć powinna: kamienną moc spoienia, trwałość, twardość i własność mocnego zrastania się z kamieniem rodzimym i cegłą. Aby należycie poznać te pożądane własności zaprawy, należy dobrze znać pierwey własności pierwiastków, z których się składa, to iest: wapna i piasku.

W a p n o.

44. Kamień, z którego przez wypalenie w mocnym ogniu dostajemy wapno budowlane, nie jest nigdy czystym węglanem. Sól ta gdy jest czystą, ma pierwotną postać romboidalną i składa się na stu częściach:

z Wapna . . . . . 64.

Kwasu węglowego 35.

Wody . . . . . 5.

100.

Przyrodzenie
wapna.

Pierwszy Davy okazał w 1807 roku, iako węglan wapna, przez działanie stosu Volty, odstępuje kwasorodu zbierającego się na biegunie dodatnym, a na odjemnym zostawia po sobie istotę błyszczącą, nazbyt wielkie do kwasorodu powinowactwo mającą, która dla tego chciwie go z powietrza przyciąga i wodę szybko rozkłada. Przez podobność własności, pomieszczono tę osobliwą istotę w rzędzie metali i wapniem (*calcium*) nazwano. Wapno więc czyste jest niedokwasem tego metalu, a wapno budowlane, będzie mieszaniną kilku niedokwasów podobnego przyrodzenia: gdyż i inne ziemie, iako krzemionka i glinica, są już wpisane w liczbę niedokwasów, a metale, z których pochodzą, dostały imiona krzemionek (*silicium*) i glinian (*aluminium*).

Istoty, przez wypalanie dające wapno budowlane, obfitują w przyrodzeniu pod różnemi imionami: konch; ziemi małżowey, wapieńca czyli kamienia wapiennego, kredy, alabastru, i stalaktytów, to jest, nacieków wapiennych. Te różne istoty dla otrzymania z nich wapna, wypalają się w zamkniętym, lub otwartym piecu, kładąc opał, pode spodem albo

warstami, naprzemian z kamieniem; wapno dadz małym; zależy to od rodzaju opału, którym być może drzewo, lub węgiel ziemny. Przez wypalenie, nie tylko pozbawiamy wapieńca wody, w stanie stałym będącej, i większej części kwasu węglowego; ale nadto, niedokwasy metaliczne w skład jego wchodzące, w działanie wzajemne wprowadzając, odmieniamy. Wapno pozostałe po wyprażeniu kamienia wapiennego, zowie się niegaszone, czyli *żywe*: chciwie na powrót przyciąga z powietrza wodę i kwas węglowy, za których dostateczną pomocą w węglan na powrót obrócić się może. Fabrykanci trudniący się wypalaniem wapna, zaprzestają podsycać ognia, skoro uyrzą nad piecem unoszący się płomień czysty bez pary i dymu. Piec mający podstawę kołową, a w przecięciu pionowym kształt iaykowaty, najprzedy wapno wypala, i drzewa najmniej trawi. Używając zatem takiego pieca, zyskujemy na czasie i na opale.

Rodzaje wa-
pna.

45. Wapno, nazywane duszą kamiennej budowli, jest rzeczywiście działaczem silnie ją wiążącym, którego zaprawianie wiekami przemysł ludzki śledził i doskonalił; a przecie dotąd wszystkich skutków, jakie w tej mieszance codziennie dostrzegamy, nie umieliśmy sobie jasno tłumaczyć.

Praktyka z teorią zdawały się tu sobie na zawsze wypowiadać rozbrat, aż umiejętnie prowadzone doświadczenia z wapnem przez P. Vicat, inżyniera francuzkiego, zdołały szczęśliwie pogodzić to poróżnienie (*).

(*) L. I. VICAT. Recherches expérimentales sur les chaux de construction, les betons et les mortiers ordinaires à Paris 1818.

Bez końca liczne odmiany wapna, zawarł on tylko w dwóch rodzajach: bo podług niego każde wapno iest, albo wapnem *podwodném* (*chaux hydraulique*) albo *pospolitém* (*commune*).

Wapno podwodne iest to, które zwyczajnym sposobem wypalone, wkrótce, bez przymieszania obcego mu ciała, twardnieje pod wodą.

Wapno pospolite iest to, które nie ma tey własności. Nadto, wapno albo iest *tluste*, kiedy natychmiast po wypaleniu zanurzone w wodzie rozplywa się, połknąwszy iey od 2,6 do 3,6 na iedność swego ciężaru; albo *mierne*, kiedy w podobnym składzie okoliczności bierze w siebie wody od 2,3 do 2,6; albo cale *chude*, kiedy połknąć nie może więcey nad 1 do 2,5.

46. Wapno podwodne rzadko zdarza się białe, lub słabo zafarbowane, nayczęściey iego barwa wpada w kolor surowey cegły. Pospolicie iest chude, niekiedy mierne, a nigdy tłuste. Po wypaleniu rozczynione i zatopione w wodzie, oddaie krzepnąc część pochłomioney wody; a przeciwnie połyka iey ieszcze więcey, kiedy nie wstanie rozczyntu ciękiego, ale w sposób gęstego ciasta zamieszane i pod wodą położone będzie. A tak, pierwiastki składaiące wapno podwodne, ściśle się łączą z sobą za pośrednictwem pewney tylko oznaczoney ilości wody, która też razem z niemi przechodzi do stanu skrzepłego; można więc temu rodzajowi wapna przyznać zdolność ustalenia, w krótkim czasie, całej wody, którą się napawa przy zamieszeniu go w ciasto mierney gęstości; a zatém do stwardnienia nie

Własności
wapna pod-
wodnego.

wymaga przystępu powietrza i w niém wysychać nie potrzebuje.

Własności
wapna po-
spolitego.

47. Wapno pospolite, zupełnie tak iak tamto wyżej traktowane, połyka więcej wody, niżeli ią w skrzepłą zamienić może; a iako nie ma własności pozbycia się zbyteczney wody, pozostaje tedy roztworem rzadkim, nie tylko pod wodą, ale też w każdym od przystępu powietrza ochronnym miejscu.

Zdarza się wapno wspólnych obu rodzajów własności: roztworzone rzadko i od przystępu powietrza zamknięte, tęższe; wszelako nigdy się nie zamieni w zupełnie twarde.

Wapno pod-
wodne sztuczne.

48. Sposób podany przez P. Vicat, na zrobienie przez sztukę wapna podwodnego, jest iakoby syntezą do połączenia przez ogień pierwiastków istotnych, które analiza rozdzielać otrzymuje z wapna podwodnego. Brał on proch wapna pospolitego, długo po wypaleniu zostającego w powietrzu suchém, mieszał go z gliną płową, dodając odrobinę wody, z tego ciasta robił gałki; a gdy te wysuszywszy w miernym przepalił ogniu, otrzymał z nich wapno, w skutku przewyższające powziętą o niém nadzieję. Wapno bowiem tak przysposobione w niczym się nie różniło od rodzimego podwodnego; chyba w tém tylko, że po roztworzeniu nie tyle go przybywa, ile tamtego. Wapno pospolite nader tłuste może potrzebować gliny 0,20, na 1,00 ciężaru; wapno, w którym się okazuje własność podwodnego dosyć ma 0,15; a temu, w którym już są wyraźne te własności wystarcza 0,06.

49. Wapno wyięte z pieca, i od razu polane przyzwoitą ilością wody; syczy, wzdyma się, wydaie obłok pary gorącej słabo kaustyczney, a nakoniec całkiem się rozpływa. W tym stanie zowie się *śmietaną* (*chaux fusée, coulée*). Taki sposób gaszenia, iako powszechnie przyjęty, nazywać będziemy *pospolitym*.

Sposoby gaszenia wapna i od nich zależące skutki.

Wapno po wypaleniu przez kilka sekund zanurzone w wodzie, i wydobyte; syczy, pęka, wyziewa parę gorącą, i w proch się powoli rozsypuie. Tym sposobem zgaszone wapno, zowiemy gaszoném *przez zanurzenie*.

Wapno wypalone, i zostawione pod przykryciem wolnemu działaniu powietrza, rozsypuie się z czasem na bardzo miążki proszek; podczas tego dobrowolnego gaszenia, wydobywa się słabe ciepło bez pary widomey. I to iest sposób *dobrowolnego* gaszenia.

Te są trzy sposoby gaszenia wapna: pierwszy powszechnie przyjęty; drugiego raczey na próbę używano w niektórych robotach; trzeci był dotąd wywołany, iakoby pozbywający wapno wszelkiej mocy. Porównaymy ie między sobą w skutkach, biorąc za przykład wapno tłuste pospolite i dwa gatunki wapna chudego hydraulicznego.

Tablica porównanych skutków, zależących od różnych sposobów gaszenia wapna.

GASZONE SPOSOBEM		pierwszym		drugim		trzecim	
		Ciepota wody połączony	Objętość ciasta.	Ciepota wody połączony.	Objętość ciasta.	Ciepota wody połączony.	Objętość ciasta.
Wszystkie ciasta z tych trzech gatunków wapna robione, miały jednaką gęstość.	kilog. 1,00 wapna pospolitego tłu- stego	kil. 2,36	3,10	kil. 1,31	1,04	kil. 1,48	1,76
	kil. 1,00 wapna chudego hidraulicznego barwianego . .	kil. 1,05	1,37	kil. 0,71	1,27	kil. 0,68	1,00
	kil. 1,00 wapna chudego hidraulicznego białego	kil. 1,10	1,30	kil. 0,80	0,17	kil. 0,70	1,08

Zastanowiwszy się nad przytoczonymi w tej tablicy wypadkami doświadczeń, postrzegamy ten osobliwy skutek: iż biorąc równe ilości iednego i tegoż samego wapna, można z nich osobno rozczynić zupełnie iedney gęstości ciasta, różney przecię objętości, i różną ilość wody w sobie zamykające. Skutek ten, widocznie zależy od stopnia miękkości cząstek, na które przez różne sposoby gaszenia wapno się

rozdziela. Przybyt objętości i ilość pochłoniętej wody, nie mylnie okazują; że zwyczajny sposób gaszenia przywodzi cząstki wapna do najdrobniejszego podziału.

50. Rozczyn wapna czystego z wodą, wystawiony w kubku srebrnym lub platynowym na ogień lampy spirytusowej, daie *wodnik* wapna, iaki w laboratoryach otrzymujemy. Wodniki budowlanego wapna, pospolitego tłustego i podwodnego, suszone na słońcu, potem łamane i uciskane, dla doświadczenia w nich stopnia mocy spoienia, i twardości; okazały względny opór i twardość, w takim zupełnie porządku rosnące, w jakim się powiększa ich objętość zależąca od gaszenia; to jest: iż ten sposób gaszenia, który lepiej dzieli wapno, daie też wodniki mocniejsze.

Własności
wodników
wapna.

Kwas węglowy, będący w powietrzu, osiada na wodnikach wapna, krzepnie powoli i w kamień je odradza. Warsty od wpływu kwasu węglowego skamieniałe, po pierwszym roku nie zachodzą w grubość, głębiej nad 3 linie stopy paryskiej w wapnie podwodnym; a od 1 do 1 i $\frac{1}{2}$ w wapnie pospolitem. Grubość ich w następnych latach składa niezmiernie malejący szereg: bo im częściej, odradzająca się w kamień, dalej leży od powierzchni; tym przyczyna odradzająca większej doznaje trudności.

Z licznych doświadczeń nad wodnikami wapna następujące jeszcze P. Vicat wyciąga wnioski:

1) Pewne gatunki wapna pospolitego bardzo tłustego, za pośrednictwem samej tylko wody, mogą dać ciętą tak twardą, iak jest wiele kamieni wapiennych rodzimych; zwłaszcza, gdy się użyje pierwszy sposób gasze-

nia, gdy ciasto jest gęste i mastkie, i gdy bez przeszkody wysycha.

2) Wpływ powietrza powiększa w nich z czasem twardość tych części, do których się dostać może.

3) Wapno podwodne, zwłaszcza barewne, za pośrednictwem samej tylko wody daje wodniki lekkie i kruche.

4) Przez wpływ powietrza wzmacnia się ich twardość, ale nie tyle, aby wyrównać mogła tej, jaką powietrze nadaie wodnikom wapna pospolitego.

5) Woda nie psuje wodników wapna podwodnego, a rozpuszcza wodniki wapna pospolitego.

6) I nakoniec, opór względny tych związków wapion różnego gatunku z wodą, nie jest zgoła proporcjonalnym ich twardości.

P i a s k i.

Piasck krzemien-
mienny.

51. Naturaliści klasyfikują piaski, dając wzgląd na istoty, z których powstają: są zatem piaski krzemienne, wapienne, gliniaste, są także i metaliczne.

W budownictwie, pod imieniem piasku, rozumiemy pospolicie krzemieny; a uważamy go pod dwoma względami: co do wielkości ziarn, i miejsca skąd się wydobywa.

Zowiemy *ławirem*, piasek buyny, złożony z części grubych kątowatych; *krupowcem* (*arena*) ten, którego ziarna są iak krupy równe i kształtne; *piaseczkiem* (*sablon*) ten, który ma cząstki zbyt drobne; albo bez względu, każdy z tych, nazywamy *piaskiem*. Nadto, nazywamy różnicę między piaskami ziemnymi, czyli kopalnemi, a pia-